

KOVÁCS NÓRA

Egy magyarországi rác falu horvát kisebbségi önkormányzatának működési tanulságai

(Esettanulmány)

Ezen esetismertetés a katolikus rácok által lakott Dusnok település horvát kisebbségi önkormányzatát mutatja be. Azért választottam ezt a közösséget, mert 1992-ben, jóval a kisebbségi önkormányzat megalakulása előtt, antropológiai terepmunkát végeztem ott, mely elsősorban a rendszerváltást követő átalakulásra irányult, de érintette a közösség sajátos etnikai arculatát is.¹ A korábban szerzett tapasztalatok segítettek az itt felvetett kérdések megfogalmazásában, ugyanakkor lehetőséget nyújtanak az akkori és a mai helyzet összehasonlítására. A közelmúltban végzett tájékozódás alapján úgy tűnik, hogy a dusnoki horvát kisebbségi önkormányzat közösségen belüli helyzete, tevékenységi köre szoros kapcsolódást mutat a helybeliek etnikai azonosságtudatával kapcsolatban 1994-ben tett észrevételekhez.

Egy prosperáló község

Dusnok Bács-Kiskun megyében, a Baját Kalocsával összekötő út mentén, a Dunától néhány kilométernyire fekszik. Amint az 1-4. táblázatokból is kiderül, a település lakosságának létszáma a 20. század elejétől napjainkig három és fél ezer fő körül mozgott, számottevőbb eltérést csak az első világháborút követő 1920-as népszámlálás számadatai mutatnak. A volt káptalani településen 1958-ban erőszakkal szervezték meg a mezőgazdasági termelészövetkezetet, amely azonban az 1970-es évek elején elsősorban a fűszerpaprika termelésének köszönhetően - prosperálni kezdett, és nemcsak a falu látképét, hanem a helybeliek önértékelését is átalakította. Részben ez is okozhatta, hogy a természetes szaporulat megemelkedett, és 1972-ben elérte a +2,6 százalékot.

Dusnok mind a mai napig számos területen mutatta és mutatja a növekedés jegyeit. Bölcsőde ugyan nem épült a faluban, de a megyei viszonylatban is kiemelkedően korszerű óvoda 150 gyerek befogadására alkalmas. Bár az általános iskolás korú gyermekek létszámának alakulása egyre csökkenő tendenciát mutat,² 1993-ban az iskola új, hat tantermes nemzetiségi iskolaépülettel bővült. Az általános iskolában jelenleg 330 gyerek tanul. Az 1960-as években elkészült futballpálya mellett 1991-ben új kézilabda-, kosárlabda- és kispályás labdarúgópálya is épült. Dusnoknak 1990-től van saját kábeltévé-stúdiója, a helyi telefonkészülékeket 1993-ban kapcsolták be a crossbar hálózatba. 1990-ben 16 kiskereskedelmi bolt, köztük öt élelmiszerüzlet és két vegyesbolt működött a településen. A polgármesteri hivatal működése első négy esztendeje alatt szilárd burkolattal látta el a falu utcáinak többségét, a második periódus alatt pedig rendezték a településen átkanyargó Vajas csatorna partszakaszát is. Míg korábban a pesti buszok sofőrjei „sáros faluként” emlegették Dusnokot, ma intenzív növekedésének, szépülésének köszönhetően a környékbeli települések körében a „kis Amszterdam” elnevezést vívta ki magának.

Történeti háttér

A kalocsai érsekség uradalma a 17. század végén telepítette ide a dalmát katolikusokat. Dusnok jegyzőjének 1715-ben készített följegyzéseiből az derül ki, hogy bár a férfiak túlnyomó többsége jól vagy legalábbis elfogadhatóan tud magyarul, az asszonyok csak rácul

beszélnek.³ A 19. század utolsó harmadától rendszeresen készített országos összeírások 1900-tól az anyanyelvre, illetve a nyelvismeretre is kitérnek, és időről időre eltérő címkével ugyan, de rögzítik a dusnokiak nyelvi-etnikai különállását. Erdei Ferenc 1937-ben azt állapította meg a dusnoki rácokról, hogy mind munkakultúrájuk, mind családszerkezetük tekintetében nagymértékben hasonlítanak térségük magyarlakta falvaihoz.⁴ A rác nyelvjárás fokozott tétvesztése, illetve a nyelvváltás ugyanakkor csak a legutóbbi évtizedekben indult meg.

A népszámlálások kimutatásaiból kitűnik, hogy a dusnokiak etnikai mivoltára utaló elnevezések sokfélesége nem új keletű. A 18. század elején a délről néhány évtizeddel azelőtt betelepített szláv lakosokat nevük alapján tótnak, ruténak tartják az összeírások. A 19. század végén a magyar népszámlálások figyelme már kiterjedt a lakosság anyanyelvére és nyelvtudására is, ennek köszönhetően az egymást közel tízévenként követő országos adatfelvételek rendre módosított kategóriarendszere az egyes időszakokban eltérő etnikai arculatot alakított ki ugyanarról a csoportról (vö. az 1. számú táblázattal). Az adatfelvétel szakmai szempontjai mellett nyilvánvalóan nem hagyható figyelmen kívül a különböző periódusok kisebbségi politikájának befolyása sem. A vizsgált ötven év során (a német lakosok kivételével) Dusnok etnikai szempontból többé-kevésbé homogén dalmát eredetű népességének anyanyelvét a hivatalos nyilvántartás eltérő arányban hol tótként, hol horvátként, szerbként, bunyevácként vagy illírként vette számba (vö. az 1. számú táblázattal).

1. táblázat *Dusnok lakossága anyanyelve szerint az 1910., 1920., 1930., és 1941. évi népszámlálási adatok tükrében.*

Népszámlálás éve	Össznépség	Anyanyelv ⁵								
		Magyar	Német	Tót ⁶	Szlovák ⁷	Horvát	Szerb	Bunyevác ⁸	Egyéb dél-szláv ⁹	Egyéb
1900	3437	416	25	35	-	4	1	-	-	2962 ¹⁰
1910	3369	429	31	21	-	3	-	-	-	2887 ¹¹
1920	3172	481	37	-	-	3	2	-	-	2648 ¹²
1930	3348	2108	-	-	-	1	1	1227	-	6
1941	3456	3290	33	-	2	-	1	-	2423 ¹³	-

A második világháborút követően az országos népszámlálások községsoros táblázataiban már külön rovatban tüntetik fel az anyanyelvet és a nemzetiséget. A legutóbbi négy népszámlálás összesített délszláv adatai főként az anyanyelv illetve a nemzetiség tekintetében - arra engednének következtetni, hogy Dusnok rác etnikai arculata gyengül. Azonban ha figyelembe vesszük az 1980-as népszámlálástól újra rögzített nyelvismeretet, más képet kapunk. Abban az esetben pedig, ha elfogadjuk a szintén abban az évben alkalmazott társadalmi minősítés módszerét,¹⁴ megállapíthatjuk, hogy Dusnok lakosságának több mint háromnegyede etnikai hovatartozása szerint délszláv (vö. a 2. számú táblázattal).

2. táblázat *A délszláv kategóriába sorolt népesség száma Dusnokon, 1960-1990*

1960		1970		1980			1990		
Anyanyelv	Nemzetiség	Anyanyelv	Anyanyelv	Beszélt nyelv	Nemzetiség	Minősítés	Anyanyelv	Beszélt nyelv	Nemzetiség
158	20	44	89	896	7	3049	14	296	20

Az 1980-ban és az 1990-ben készített népszámlálások eredményei alapján elmondható, hogy a túlnyomó többség mind anyanyelvét, mind nemzetiségét tekintve magyarnak vallotta magát. Az adatok alapján a horvát nyelv, illetve nemzetiség jelenléte számottevő (vö. a 3. és 4. számú táblázatokkal).

3. táblázat *Dusnok lakossága anyanyelve szerint 1980-ban és 1990-ben*

	Összes népesség	Magyar	Szlovák	Horvát	Szerb	Szlovén	Egyéb
1980	3668	3574	1	86	3	0	4
1990	3514	3478	3	21	5	0	4

4. táblázat *Dusnok lakossága nemzetisége szerint 1980-ban és 1990-ben*

	Összes népesség	Magyar	Horvát	Szerb	Szlovén	Német	Egyéb
1980	3668	3656	5	2	-	1	4
1990	3514	3468	16	4	0	5	4

A kisebbségi önkormányzat létrejötte

Az 1990-es önkormányzati választások során nem helyeztek nagyobb hangsúlyt az etnikus örökség ápolásának, továbbéltetésének fontosságára. Az önkormányzati képviselőjelöltek bemutatkozó anyagainak tanúsága alapján mindössze egy jelölt tartotta fontosnak a rác nyelv és a helyi hagyományok megőrzését.¹⁵

Kihasználva az 1993. évi I,XXVII. törvény által kínált lehetőségeket, 1994-ben horvát kisebbségi¹⁶ önkormányzat létrehozását kezdeményezték Dusnokon. Ennek lehetőségéről először a televízióból értesültek. Szervezésében szerepet játszott a Horvát Szövetség is: ennek segítségével és biztatásával fogtak hozzá megalakításának előkészületeihez. A fentebb hivatkozott törvény 23. § (1) bekezdése értelmében a Dusnoki Horvát Kisebbségi Önkormányzat közvetlen módon jött létre, azaz kisebbségi jelöltekre leadott szavazatokkal megválasztott testület alakította meg.

Az előkészületek során a Horvát Szövetség elnöke maga is ellátogatott a településre. Közreműködésével összeállítottak egy ötperces magyar nyelvű bemutatkozó műsort, amelyet közvetített a dusnoki kábeltelevízió. A műsor a helyi kultúra, a nyelv és a hagyományok ápolásának, megőrzésének lehetőségével kapcsolta össze a horvát kisebbségi önkormányzat esetleges megalakítását. A faluban sem a jelölécédulák leadásának idején, sem a kisebbségi önkormányzati választások előtt nem fejtettek ki erős kampánytevékenységet. A horvát kisebbségi önkormányzat vezetője elmesélte, hogy ennek ellenére legnagyobb meglepetésére mind az öt kisebbségi jelölt fejenként több mint ötszáz ajánló támogatását kapta meg. „Ez mutatja, hogy egyszerűen a faluban az emberek akármennyire is mondják, hogy nem tartják [ti. a hagyományt, nyelvet stb. - K N.], mégis fontos nekik Hát most nem mondta senki, most nem volt semmi agitálás, nem mentem házról házra, tehát teljesen rájuk volt bízva, ha szavaztok, szavaztok, ha nem, nem.”¹⁷

A horvát kisebbségi önkormányzat a törvény adta lehetőségnek megfelelően öt tagot számlál¹⁸, négy női és egy férfi képviselőből áll. Többségük pedagógus, illetve iskolai dolgozó. A kisebbségi önkormányzat vezetője nem helybéli rác, hanem garai születésű bunyevác. Közel negyven esztendeje él már a községben, a garai bunyevác nyelvjárást és az irodalmi horvátot beszéli, míg a dusnokiak a helyi rác nyelvjárást használják. A nyelvvesztés mellett ez is magyarázattal szolgálhat arra, hogy a kisebbségi önkormányzat ülésein a megbeszélések miért folynak magyar nyelven. Közvetlenül a kisebbségi önkormányzat

megalakulását követő első települési önkormányzati ülések idején az új helyzet, a még bizonytalan kompetenciahatárok, feladat- és hatáskörök kelthettek némi bizonytalanságot és feszültséget.¹⁹ „A kisebbségi önkormányzatoknak tartott eligazításon hangzott el - mesélte a kisebbségi önkormányzat vezetője -, hogy meg kell szokni a nagy önkormányzatnak, hogy ott ülünk. Szavazati jogunk nincs, a véleményt ugyan meg nem kérdezik. Később valahogy megszoktak bennünket, hogy ott ülünk. És tulajdonképpen kikérik a véleményt, de nem a gyűlés alatt. Úgy lenne hivatalos, hogy akkor kérik, amikor gyűlés van, és nem akkor, amikor már kimegyünk, az utcán vagyunk, és akkor, ugye, beszélgetünk arról, ami a téma volt.”²⁰ A dusnoki horvát kisebbségi önkormányzat évente hat ülést tartott, ezek nem feltétlenül rendszeres időközönként követték egymást, hanem az elvégzendő feladatok határidőjéhez igazodtak.

Az 1993. évi LXXVII. törvény megállapítja, hogy a kisebbségi önkormányzat működésének feltételeit milyen forrásokból biztosíthatja.²¹ A dusnoki horvát kisebbségi önkormányzat az 1998-as esztendőre 447 ezer forint állami költségvetési támogatást kapott működési költségeinek fedezésére. A működtetésre, a telefonra, a helyiségre, a fűtésre, levelezésre azonban nem kell költeniük, mert mindezt a települési önkormányzat, helyi szóhasználatban a „nagy önkormányzat” biztosítja számukra. „Inkább olyan dolgokra költünk, amelyek valóban fontosak - vélekedik a kisebbségi önkormányzat vezetője. - A kultúrcsoport támogatására, meg a gyerekek utaztatására nem kérünk pénzt az önkormányzattól. Erre költjük mi ezeket a pénzeket.”²²

A dusnoki horvát kisebbségi önkormányzat az elmúlt négy év során több alkalommal sikeresen pályázott költségvetése kiegészítésére. A települési és a horvát kisebbségi önkormányzat közötti együttműködési készség mértékét jelzi az a pályázat, amelyben a dusnoki művelődési ház felújításához együtt igényeltek segítséget. Az 1993-as kisebbségi törvény arra kötelezte a kormányt, hogy a hatályba lépését követő két évben 500-500 millió forintos „kisebbségi kompenzációs keretet” különítsen el a helyi kisebbségi önkormányzatok elhelyezésével kapcsolatban az adott települési önkormányzatot ért igazolható veszteségek megtérítésére.²³

Amint azt Ispánovity Márton, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal horvát referense elmondta, ennek a keretnek a szükségességét a gyakorlat nem igazolta teljes mértékben, mert a rendelkezésre álló kompenzációs keret több mint kétharmadát nem használták fel. Sikerült azonban elérni azt, hogy a megmaradt pénzből az arra rászoruló kisebbségi iskolák, kulturális intézmények, önkormányzatok részesülhessenek meghívásos pályázat útján.²⁴

Dusnok horvát kisebbségi önkormányzata, valamint a települési önkormányzat - mint a kisebbségi önkormányzat fenntartó szerve - együttesen két és fél millió forintot nyert el a művelődési ház felújítására a kompenzációs alap maradványából. Ez a felújítás költségeinek csak egy részét fedezte. 1997-ben a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Közalapítványától kaptak 100 ezer forintos hozzájárulást a legjelentősebb helyi ünnep, a „rác pünkösöd” egész napos programjának megrendezéséhez.

A horvát kisebbségi önkormányzat alapvetően a kulturális élet támogatásának, szervezésének és bonyolításának területén vállalt és vállal feladatokat Dusnokon. Ezek közül az első és legfontosabb a nyelvtudás problémája. A különböző csoportok, de leginkább az egyes generációkhoz tartozók nyelvhasználata 1992-ben és ma is típusos eltéréseket mutat. Egy-két kivételtől eltekintve megállapítható, hogy a hatvan év felettiak között általános a rác nyelv (beszélt) használata, bár értenek és beszélnek magyarul. Generációjukon belül egymáshoz általában rácul szólnak, amire jó példa a falubeli hetipiac, ahol magyar szót 1992-ben alig lehetett hallani. A mai nyugdíjaskorúak gyermekeinek első nyelve is a rác volt, és ahogyan ők maguk is, gyermekeik is az elemi iskolában tanultak meg magyarul. A kilencvenes évek elején a gyerekek és a tizenéves fiatalok többsége az iskolai nemzetiségi nyelvoktatás ellenére sem beszélt, sőt nem is értett horvátul, legfeljebb köszönni tudott. Az

idősebbek gyakran egyfajta titkos nyelvként használták a horvátot a gyerekek előtt: „Akkor beszélünk így, amikor nem akarjuk, hogy értsék, hogy mit mondunk.”

Figyelemre méltó az általános iskolában a nemzetiségi nyelvoktatás körül közvetlenül a rendszerváltást követően kialakult helyzet. Az akkori polgármester ezt 1992-ben a következőképpen beszélte el: „A Művelődési és Közoktatási Minisztérium körlevelet küldött a helyi általános iskolának mint nemzetiséginek, hogy döntsenek, az iskolában szerbet vagy horvátot oktatnak-e majd. Bevallom, azt sem tudtam, hogy van különbség a kettő között, bár azt gondolom, talán inkább a horvátot kellene, mert a rác arra hasonlít jobban. A tanárok nem tudnak dönteni, a kisebbségi nyelv tanárai közül ketten horvátosok, egy szerbes. Még csak az kellene, hogy tényleg a tanárokat kérdezzék meg, hogy melyik nyelvet akarják, mert annak az lesz a vége, hogy kiírják a gyerekeket a nemzetiségi nyelvoktatásról.”²⁵

Az általános iskola négyszáz tanulójaiból 1992-93-ban százötvenen vettek részt a nemzetiségi nyelvoktatásban, de a tanári kar attól tartott, hogy a harmadik nyelv (német, angol) bevezetésével ez a helyzet csak rosszabbodni fog. Akkor úgy tűnt, hogy a szerb-horvát nyelvoktatás népszerűsége csökken, ami feltehetően a tanítandó anyagnak a helyben beszélt horvát nyelvtől való nagyfokú különbözőségéből és a nyelvoktatás módszereiből is adódott. Egy tizennégy éves dusnoki lánnyal való beszélgetésből kitudt, hogy az iskolában tanultak egyáltalán nem hasznosíthatók az idősebbekkel való társalgásban, egyfelől azért, mert a rác a horvától eltérő dialektus, másfelől azért, mert az oktatás tematikus témaköröket ölelt fel, és nem volt kommunikáció-központú.

A nemzetiségi nyelvoktatás feltételei az 1993-ban átadott hat tantermes nemzetiségi iskolában javulásnak indultak. A szükséges anyagi eszközöket az önkormányzat szerezte meg: nemzetiségi iskola létrehozására és bővítésére igényelték támogatást. A kisebbségi törvény, valamint a kisebbségi önkormányzat megalakulása új lendületet adott a kisebbségi nyelvoktatásnak. Bár az általános iskolai tanulók létszáma az előző évtizedek számadataihoz képest csökkenő tendenciát mutat, a horvát nyelvoktatásban részt vevő gyerekek száma és aránya egyaránt növekedett az öt évvel ezelőtti állapothoz képest. E tanévben 330 gyerek tanul a dusnoki általános iskolában, és közülük közel 190 diák jár heti négy alkalommal horvátórára. Az iskolában jelenleg három pedagógus oktatja a horvát nyelvet.²⁶

A horvát kisebbségi önkormányzat több módon támogatja a kisebbségi nyelv oktatását. Az önkormányzat tagjai elkísérik a diákokat a nyelvi vetélkedőkre, a tanévvégén megajándékozzák a nyelvtanulásban jó eredményt elért tanulókat, és támogatást nyújtanak nyári nyelvi táborokban való részvételükhöz. 1998-ban a Balatonon, illetve Hercegszántón vett részt nyelvi táborban tíz-tíz dusnoki diák. A kisebbségi önkormányzat vezetője 1999-ben még több gyereket szeretne elküldeni a nemzetiségi táborokba.

A kisebbségi nyelvoktatás fellendülése a legfiatalabb korosztály aktív nyelvtudása terén egyelőre még nem vezetett nagymérvű változáshoz. Ugyanakkor felnőttek történeteinek egész sora szól arról, hogy ráctudásuk miként volt segítségükre életük különböző helyzeteiben. A téeszvarroda nyugalmazott vezetője így kezdte: „Magyarországon lakunk, magyar állampolgárok vagyunk, de ki ahány nyelvet beszél, annyi embert ér. Van ilyen mondás, nem?” Majd elmesélte, hogy négy évvel azelőtt Nyugat-Németországban járt. Gépet mentek venni a téeszvarrodának Japán gépeket, a legjobbakat. Hat napot töltöttek ott, de a hatodik napon nem volt tolmácsuk. Összeakadtak egy zágrábi textilmérnökkel, és az ő segítségével tudtak értekezni a németekkel. Egy másik alkalommal Amszterdamban jártak, és egy étteremben meghallották, amint a pincér szót vált a társával. Azok is *szerbek* voltak, és mindannyian nagy örömmel üdvözölték egymást.²⁷ Általános szokás volt Dusnokon a kilencvenes évek elején, hogy jugoszláviai buszos bevásárlóutakon vegyenek részt, a faluból is többször indítottak buszt. Több asszony hangsúlyozta, milyen jó volt, hogy szinte mindent megértettek, amit a *jugók* mondtak, és őket is viszont. A falu egyik volt vezetőjének karriertörténetéből az tűnik ki, hogy kulcsfontosságot tulajdonít dusnoki származásából

adódott horvát nyelvtudásának Sorkatonai szolgálata idején ennek segítségével gyorsan elsajátította az orosz nyelvet, magas katonai körök orosz tolmácsaként dolgozott, és elbeszélése szerint ezek a kapcsolatok segítették elő pályája falubeli kiteljesedését.²⁸

A rácok a horváltá válás útján

Az 1980-as évek végéig a művelődési házban még működött egy hagyományörző együttes, egy tamburazenekar, egy táncegyüttes, sőt egy gyerektáncsoport is, amelyek a Délszláv Szövetség támogatását élvezték. Ezek azonban a kilencvenes évek elejére lendületüket veszítve megszűntek. A kisebbségi önkormányzatok megalakítását követő negyedik évben viszont Dusnokon újra országos viszonylatban is kiemelkedő méretű és színvonalú kultúrsoport működik. Közel száz tagja az általános iskolások táncegyüttesében, a tamburazenekarban, a fiatalok csoportjában és a felnőttek hagyományörző együttesében tevékenykedik. A kultúrsoport komoly közösség-szervező erő, az együttesek tagjai összetartanak, összejárnak. A kisebbségi önkormányzat rendszeresen hozzájárul a kultúrsoport felszerelésének költségeihez.

Amint arról már esett szó, Dusnok 1990 óta saját kábeltévé-stúdiót működtet, amely havonta egy húszperces helyi rác nyelvű és témájú műsort készít és közvetít. Rádió és tévé szinte minden háztartásban található volt a kilencvenes évek elején, a magyar tévécsatornákon kívül jugoszláv adókat fogtak és néztek rendszeresen. A helyi kábeltévé-stúdió közvetlenül 1990 után arra tett kísérletet, hogy horvát nemzetiségi falu lévén, a helyi adásban rendszeresen olvassanak híreket horvát nyelven. A Budapesten szerb-horvát nyelvű gimnáziumot végzett ifjú dusnoki bemondónő azonban a híreket a hivatalos horvát nyelven olvasta fel, amiből a helybéli nénikék alig-alig értettek valamit, így a kezdeményezés nem folytatódott. A kisebbségi önkormányzat lehetősége szerint anyagilag is támogatja a helyi rác műsort rendszeresen elkészítő stúdiót, a legutóbbi alkalommal például egy mikrofonlábat szereztek be számára.

Élve a kisebbségi önkormányzatok azon jogával, hogy nemzetközi kapcsolatokat tartsanak fenn, összeköttetésbe léptek a horvátországi Vársziggel.²⁹ A kezdeményező a horvátországi fél volt: az ottani sportklub óhajtott együtt működést teremteni egy magyarországi horvát település labdarúgóklubjával. 1996-ban kezdték meg a levelezést, ennek eredményeképpen 1996 májusában egy huszonöt főből álló várszigeti csoportot láttak vendégül a dusnokiak, ennek során a labdarúgócsapatok barátságos mérkőzéseket vívtak egymással. A dusnokiak 1997-ben viszonzták a látogatást. A horvát önkormányzat a jövőben nemcsak a sport, hanem a turizmus területén is tervezi az együttműködést Vársziggel.

A katolikus templomban a misék nyelve magyar, de havonta egy alkalommal, újhild vasárnapján a délelőtti nagymisén rác népénekeket énekelnek a magyar nyelvű liturgia keretében. A kisebbségi önkormányzat vezetője elmondta, hogy főleg az idősebb korosztály körében igény lenne egy rác kórus megalakítására, így annak megszervezése is szerepel a közeljövő feladatai között.

A kisebbségi önkormányzat vezetője a következőképpen idézte fel a horvát kisebbségi önkormányzat megalakításának lehetőségével kapcsolatos kezdeti aggodalmait: „Először, megmondom őszintén, megijedtem, amikor a horvát szót kiejtettem. Édes Istenem, hát ezek az emberek mindenképp voltak már eddig, szerbhorvátok, délszlávok, illírek, bunyevácok, rácok. Minden rájuk volt már mondva. Ha meghallják ezt az új szót, hát nem is tudom, mi lesz ebből az egészből.”³⁰ Az eddig elmondottakból kitetszik azonban - és ezt a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal horvát területi referensének vélekedése is alátámasztja³¹ hogy a magyarországi horvátság, jelen esetben pedig a dusnoki rácok helyzetének alakulására kedvezően hatottak az elmúlt négy esztendő történései.

A horvát kisebbségi önkormányzat láthatóan nem új vetélytársként jelent meg a helyi hatalmi rendszerben. A helyi szóhasználat kisebbségi vagy „kis önkormányzat”, illetve a települési, azaz „nagy önkormányzat ellentétpárja is érzékelteti a két intézmény közötti alapvető viszonyulást. A tevékenységek finanszírozásának területén is együttműködnek. Olykor a kisebbségi forrásból megszerzett támogatások segítségével a települési önkormányzat szorosán vett hatáskörébe tartozó ügyekhez, az idézett példa esetében a művelődési ház felújításához járulnak hozzá.

A kulturális élet terén a települési önkormányzattól átvett feladatok, valamint a lehetőségek kiszélesedésével újonnan körvonalazódott és felvállalt feladatok új lendületet adtak a nyolcvanas évek végére és a kilencvenes évek elejére háttérbe szorult helyi hagyomány- és nyelvápolásnak. A nemzetiségi iskola átadásának, a nyelvtanulási feltételek javulásának, a horvát kisebbségi önkormányzat nyelvtanulást támogató tevékenységének és a kultúrscsoport virágzásának köszönhetően egyre több dusnoki fiatal sajátítja el az anyaország nyelvét. A Várszigettel felvett kapcsolat megélt valósággá változtatja a Horvátországhoz fűződő viszonyt.

Nemcsak új lendületet, hanem új irányt is szabott a horvát kisebbségi önkormányzatiság a dusnoki rácok etnikai arculata alakulásának. A nyelvet most az iskolában több-kevesebb sikerrel elsajátító fiatalság azt az irodalmi horvát nyelvet tanulja, amelyet nagyszülei nem vagy csak nehezen értenek meg. Úgy tűnik, a helyi rác nyelvjárás az újabb generációk számára visszavonhatatlanul elvész. Ugyanakkor a horvát nyelv, a horvátországi kapcsolattartás segíti a helyi etnikus identitás erősödését.

JEGYZETEK

- 1 A kutatás eredményeit néprajzi szakdolgozatban összegeztem az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 1994-ben. Lásd még, Kovács Nóra: Fele horvát, fele rác, fele pedig bunyevác. *Kisebbségkutatás*, 1998/3. 29300.
- 2 A Bács-Kiskun megyei Statisztikai Évkönyv vonatkozó kötetei szerint 1958-ban 636, 1972-ben 604, 1990-ben 400 általános iskolás korú gyerek élt Dusnokon.
- 3 Forrás: *Dusnoki Híradó*. A Dusnoki Önkormányzat lapja. Dusnok, 1991. december.
- 4 Lásd Erdei Ferenc: *Futóhomok*. Budapest, 1937. 220-230.
- 5 1941-ben az országos népszámlálás adatfelvétele az összes beszélt nyelvre, és nem az anyanyelvre irányult.
- 6 Az országos népszámlálások során utoljára 1930-ban alkalmazott kategória.
- 7 A „szlovák” kategória az 1941-es népszámlálás anyagában fordul elő először.
- 8 A „bunyevác” önálló kategóriaként az 1930-as évek népszámlálás-táblázataiban szerepel.
- 9 Az „egyéb délszláv” 1941-ben alkalmazott kategória.
- 10 Az összeírás szerint az egyéb anyanyelvűek rovatában kimutatott egyének illírek.
- 11 Az összeírás szerint az egyéb anyanyelvűek rovatában kimutatott egyének legnagyobb részét illírek (és nem bunyevácok, mely kategória megjegyzésként már szerepel az 1910. évi népszámlálás anyagában).
- 12 Az egyéb kategóriában 2645 illír szerepel.
- 13 Megjegyzés: 2422 fő bunyevác.
- 14 1980-ban kiegészítő vizsgálatot végeztek. Ennek lényege az, hogy a település lakóit jól ismerő személyek (akik általában a nemzetiségi szövetségek helyi aktivistáiból kerültek ki, és megbízásukkal a Nemzetiségi Szövetségek egyetértettek) az összeírtak népszámlálási válaszaitól függetlenül, helyi ismereteikre támaszkodva állapították meg az egy lakásban lakó személyek együttesének nemzetiségi hovatartozását. Lásd *Nemzetiségi népesség településenként*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1990.
- 15 Lásd S.V. dusnoki önkormányzati képviselőjelölt 1990-es választási programját az MTA Kisebbségkutató Műhely adattárában.
- 16 Talán nem lényegtelen megjegyezni, hogy ma a köznyelvben és a közigazgatási szaknyelvben oly általánosan alkalmazott „kisebbség” kifejezés a dusnoki kisebbségi önkormányzat vezetője számára rosszul csengő szó, amely egyfelől egy platformra helyezi a dusnoki rácokat az összes magyarországi kisebbséggel, másfelől a többségi magyarság ellenpontjaként határozva meg őket megkérdőjelezheti Magyarország iránti lojalitásukat.
- 17 Lásd a Góhár Miklósnéval, a dusnoki horvát kisebbségi önkormányzat vezetőjével készült interjút az MTA Kisebbségkutató Műhely adattárában.

- 18 Az 1993. évi LXXVII. törvény 23. §-a (2) bekezdésének értelmében a közvetlen módon létrejövő helyi kisebbségi önkormányzati testület tagjainak létszáma 1300 lakos feletti településen 5 fő.
- 19 Hol szól a törvény arról, hogy benn ülhetnek-e a kisebbségi önkormányzat képviselői a települési önkormányzat ülésein?
- 20 Lásd a 16. jegyzetet.
- 21 Ezek a következők lehetnek: az állami költségvetés hozzájárulása, a települési önkormányzat hozzájárulása, saját bevételek, alapítványi támogatások, hazai és külföldi szervezetektől kapott támogatások, a rendelkezésre bocsátott vagyontárgyak hozadéka, valamint adományok. Lásd az 1993. évi LXXVII. törvény 58. §-a (2) bekezdését.
- 22 Lásd a 16. jegyzetet.
- 23 Lásd az 1993. évi LXXVII. törvény 62. §-a (2) bekezdését.
- 24 Ispánovity Márton szóbeli közlése alapján.
- 25 Lásd Beszélgetés Palotai Péter dusnoki polgármesterrel. Az interjú 1992 júliusában készült. MTA Kisebbségkutató Műhely Adattára.
- 26 Lásd a Góhér Miklósnéval, a dusnoki horvát kisebbségi önkormányzat vezetőjével készült interjút az MTA Kisebbségkutató Műhely adattárában.
- 27 Lásd: *Rendszerváltás és kontinuitás*. Néprajzi Szakdolgozat ELTE, 1994.
- 28 Uo.
- 29 Lásd az 1993. évi LXXVII. törvény 19. §-át.
- 30 Idézet Góhér Miklósnéval, a dusnoki horvát kisebbségi önkormányzat vezetőjével 1998. szeptember 21-én készített interjúból.
- 31 Ispánovity Márton szóbeli közlése alapján.